

UN ASPECT AL PERIOADEI DE TRECERE DE LA NEOLITIC LA EPOCA BRONZULUI DESCOPERIT LA ȘIMNIC

DOINA GALBENU

Așezarea de la Șimnicul de Jos — oraș Craiova — a fost descoperită în 1962, cu ocazia săpăturii unor silozuri, în curtea Stațiunii Experimentale Agricole Șimnic-Craiova. Deși Muzeul Olteniei a fost sesizat încă de atunci, cercetările nu au început decît în 1967¹.

S-au făcut pînă acum trei secțiuni de mici dimensiuni, în timpul cărora s-au dezvelit cca 80 m.p. din așezare.

Promontoriul pe care se află Stațiunea Experimentală Agricolă Șimnic-Craiova este mărginit în partea de nord-est de o vale, prin care probabil, în trecut s-au scurs ape cu un debit bogat (acum sînt numai cîteva izvoare). În partea de vest, promontoriul este mărginit de valea care duce spre Jiu, iar în spre sud de o delurire cu cîteva metri mai ridicată astăzi față de nivelul așezării. Se pare că, în trecut, această porțiune de teren era mult mai ridicată și că apele de șiroire ar fi spălat-o, depunînd pămîntul peste platoul unde se află așezarea de la Șimnic. La început am trasat două secțiuni chiar între gropile de siloz, unde este acum partea cea mai înaltă a platoului. Cea de-a treia secțiune a fost trasată la o distanță de 15 metri spre est de gropile de siloz, perpendicular pe acestea, cu speranța că arătura, în acest loc, a fost mai puțin adîncă și că nivelele superioare s-au păstrat.

Din cercetarea urmelor găsite după arături și în pămîntul săpat pentru fundațiile grajdurilor de la Șimnic, rezultă că așezarea ar fi avut cîteva sute de metri pătrați. Materialele se găsesc la suprafața solului actual, iar acolo unde s-a arat pămîntul, au fost amestecate materiale aparținînd culturii dacice, culturii Coțofeni (fig. 2, 22) și perioadei de trecere de la neolitic la epoca bronzului.

Primul nivel continuu, cuprinzînd material ceramic aparținînd perioadei de trecere de la epoca neolitică la epoca bronzului este acela care

va face obiectul comunicării de față. În acest nivel am găsit și urmele unor locuințe păstrate *in situ*.

Urmează apoi un nivel aparținând culturii Sălcuța, identificat ca atare într-o singură secțiune, și două nivele aparținând culturii Starcevo-Criș.

Din punct de vedere cultural, așezarea din perioada de trecere de la neolitic la epoca bronzului, care face obiectul comunicării de față, se alătură aceleia de la Dobrotești.

Acest nivel de locuire a fost împărțit în două, atât prin diferențierea care se poate face între materialele găsite, cât și prin culoarea straturilor de pământ. Primul nivel are grosimea de cca 0,15—0,20 m, iar cele de-al doilea de 0,40 m.

În nivelul inferior nu am putut sesiza urme de locuire *in situ*. Bucățile de chirpic sînt mai rare și niciodată masate. Acest nivel este și mai sărac în materiale.

Partea superioară a nivelului doi a fost atinsă de arăturile făcute în locurile cercetate. El este format din pământ brun-negru cu aspect săpunos.

Aspectul săpunos al nivelului a rezultat de la apa de șiroire, venită de pe dealul din apropiere, care a cărat cu ea pământul brun-negru, și care, pentru un moment, a bălțit pe aceste locuri. Este partea cea mai

Fig. 1. Vatră din nivelul superior de la Șimnic

groasă a așezării noastre. În acest nivel se găsește și cele mai multe materiale ceramice; uneltele de silex, de piatră și de os sînt foarte rare.

La baza lui am găsit urme de locuințe. Nu am putut stabili formelor, dar, după răspîndirile de mici bucăți de chirpic care au pe ele urme de nuiete, se pare că nu depășeau 3—4 metri lungime. Probabil că erau colibe (nu s-au găsit bordeie), avînd un schelet din nuiete pe care se lînea un nivel subțire de lut amestecat cu pleavă de păioase bine tocate.

În interior, se afla vatra. S-au găsit **in situ** două astfel de vetre. Una descoperită în 1967 a fost dezvelită în întregime (fig. 1) și ne îngăduie să arătăm felul îngrijit în care a fost făcută. S-a așezat și s-a bătătorit pămîntul pe o porțiune care, în acest caz, avea $1,20 \times 1,10$ m. Peste el s-a pus un rînd de lipitură din lut foarte fin. Atunci cînd primul rînd de lipitură s-a stricat a fost lipită a doua oară. Cea de-a doua ca și cea de-a treia lipitură au grosimea fiecare de 3—4 cm. Întreaga vatră avea o alunecare de 20 cm în înălțime.

Cea de-a doua vatră a fost găsită în săpăturile din 1969, și nu a fost dezvelită decît parțial. Din porțiunea dezvelită, se vede că și aceasta are două fățuiele. În malul rămas imediat deasupra ei, se află un nivel de pămînt de 5—7 cm, peste care veneau mici bucăți de chirpic care formează un nivel aproape continuu, și care provenea de la dărîmarea pereților locuinței.

Uneltele sînt rare. Silexul folosit este de diferite culori: castaniu, brun, sau roșcat. Uneori s-au găsit și unelte arse, dar nu între bulgării de chirpic proveniți din dărîmarea locuințelor.

În 1969, s-a găsit, la baza nivelului superior, în apropierea vetrei, dar nu sub dărîmăturile de chirpic, o rîșniță plată cu dimensiunile de $18 \times 14 \times 4$ cm. În general uneltele sînt de caracter microlitic, lucrate pe virfuri de lame. S-au mai găsit și două dălțițe dintr-o rocă verde. Nu s-au găsit unelte de os.

Ceramica formează grupa cea mai mare de obiecte găsite la Șimnic. O parte, și cea mai numeroasă, o formează ceramica de uz comun. În pastă, se folosește mult degresant. Se observă predilecția către nisipul albicios, sau pietricele mici de aceeași culoare. Cioburile pisate, și foarte rar pleava, sînt folosite, alături de celelalte ingrediente, la prepararea lutului din care se lucrau vasele. Din această cauză, ceramica este aspră la pipăit.

Arderea este de cele mai multe ori neuniformă, brună, cenușie, sau cărămizie, avînd aspect pătat. Deseori aceste nuanțe se întîlnesc pe suprafața aceluiași vas. Rareori arderea cărămizie pătrunde peretele vasului pe toată grosimea lui. Aceasta se petrece numai atunci cînd este ars secundar. În general, ceramica este cărămizie în exteriorul vasului și cenușie, sau brun, în interior. Numai la vasele arse brun, întreg fragmentul, inclusiv interiorul, este de aceeași culoare.

Ceramica bună este consistentă; conține puțin degresant bine amestecat în pastă. Suprafața vaselor e netezită cu grijă. Nu mai este așa de aspră la pipăit. Sînt arse în general cenușiu sau brun.

În nivelul inferior, la ceramica de uz comun, ca forme se pot urmări, pe baza materialului fragmentar, străchini cu buza întoarsă în interior asemănătoare aceloră din cultura Sălcuța (faza III), de unde, probabil, au și fost împrumutate (fig. 3, 11). Strachina mai este reprezentată și în varianta cu buza evazată, fiind mai puțin adâncă decât acelea de aceleași tip din cultura Sălcuța (fig. 3, 9). Mai numeroase sînt fragmentele de vase cu corpul cilindric și cu pereții groși, uneori mai mult de 1 cm. Mai pot fi amintite printre forme vasele cu corp bombat², vase sac³ (fig. 3, 4, 13), vase cu gît scurt și corp bombat⁴, cupe larg deschise, vase cu torți tubulare sau cu torți în bandă, așezate pe vase cu corp bombat, torți care pornesc de pe buză pe corpul vasului, picioare de cupe⁵ (fig. 3, 3).

Ca decor predomină creștăturile făcute direct pe buză, sau pe briuri aplicate imediat sub buză (fig. 3, 4, 13—15). În majoritatea cazurilor se creștează atît buza vasului cît și briul aplicat (fig. 3, 13). Realizarea acestui decor se face prin mai multe procedee: îngroșarea buzei în timpul creștării cu un instrument tăios, briu alveolar prin strîngerea între degete a pastei (mai ales pe briul aplicat) (fig. 3, 4, 15), șanțuire oblică, mai ales pe buză, făcută cu un băț rotund, nu prea gros, încît lasă impresia unei incizii late (fig. 2, 16). Îngroșarea și apoi creștarea buzei se întîlnesc de obicei asociate cu briul aplicat și alveolat.

Scrijelirea în bandă cu o scîndură, sau, poate, cu pieptenele mai ales pe pîntecul vaselor bombate este destul de frecventă (fig. 3, 2). Fascicolele de linii rezultate sînt oblice, verticale, în brăduț. Pe vasele cu gît scurt și corp puțin bombat se mai folosesc în decorare găurile făcute în grosimea peretelui, fără a forma pe partea opusă butoni. Pe un fragment de gît cilindric s-a aplicat un buton mult reliefat și turtit prin apăsarea unui deget (fig. 2, 9).

Ceramica bună este mai puțină și mai puțin variată ca forme. Se găsesc cupe larg deschise cu buza subțiată, vase mici bombate, cu marginea întoarsă în afară și lipită pe partea exterioară a buzei (fig. 2, 8), vase cu buza evazată, scurtă și cu corp bombat (fig. 2, 7), vase cu corp bombat și torți cu secțiune ovală, sau torți în bandă. Vasele din această categorie au uneori fundurile îngroșate, formînd un ușor prag (fig. 2, 2).

Suprafața acestora e bine netezită și, uneori, ușor lustruită.

Decorul este și la această categorie format prin creștarea buzei, sau a briului. S-au întîlnit și cazuri cînd briul nu mai este paralel cu buza, ci oblic, sau în zig-zag (fig. 3, 1).

Pe unele torți și pe vasele mici se întîlnește decorul făcut cu șnurul (fig. 2, 6). Pe o ceașcă descoperită în săpătura din 1969, acest decor se găsește pe pîntec și este format din 3 linii paralele în zig-zag, mărginite în partea de sus de o linie orizontală ce desparte gîtul de pîntec. A fost realizat prin aplicarea șnurului înfășurat (fig. 4). La decorarea vaselor mici se folosește și canelura, întîlnită în cîteva cazuri atît în exteriorul vaselor cu corp bombat, cît și în interiorul străchinilor. De asemeni se mai folosește incizia (fig. 2, 4).

Tot ca decor putem menționa și butonii mari, aplicați imediat sub buza vasului și perforați vertical (fig. 3, 8).

Nivelul superior este o continuare a celui descris mai sus. La ceramica de uz comun se pun mai multe pietricele ca degresant.

Formele își continuă evoluția cu unele variante, sau prin sporirea numărului fragmentelor din vasele cilindrice decorate cu brîuri crestate, prin împuținarea cupelor, sau prin absența străchinii cu buza răsfrîntă

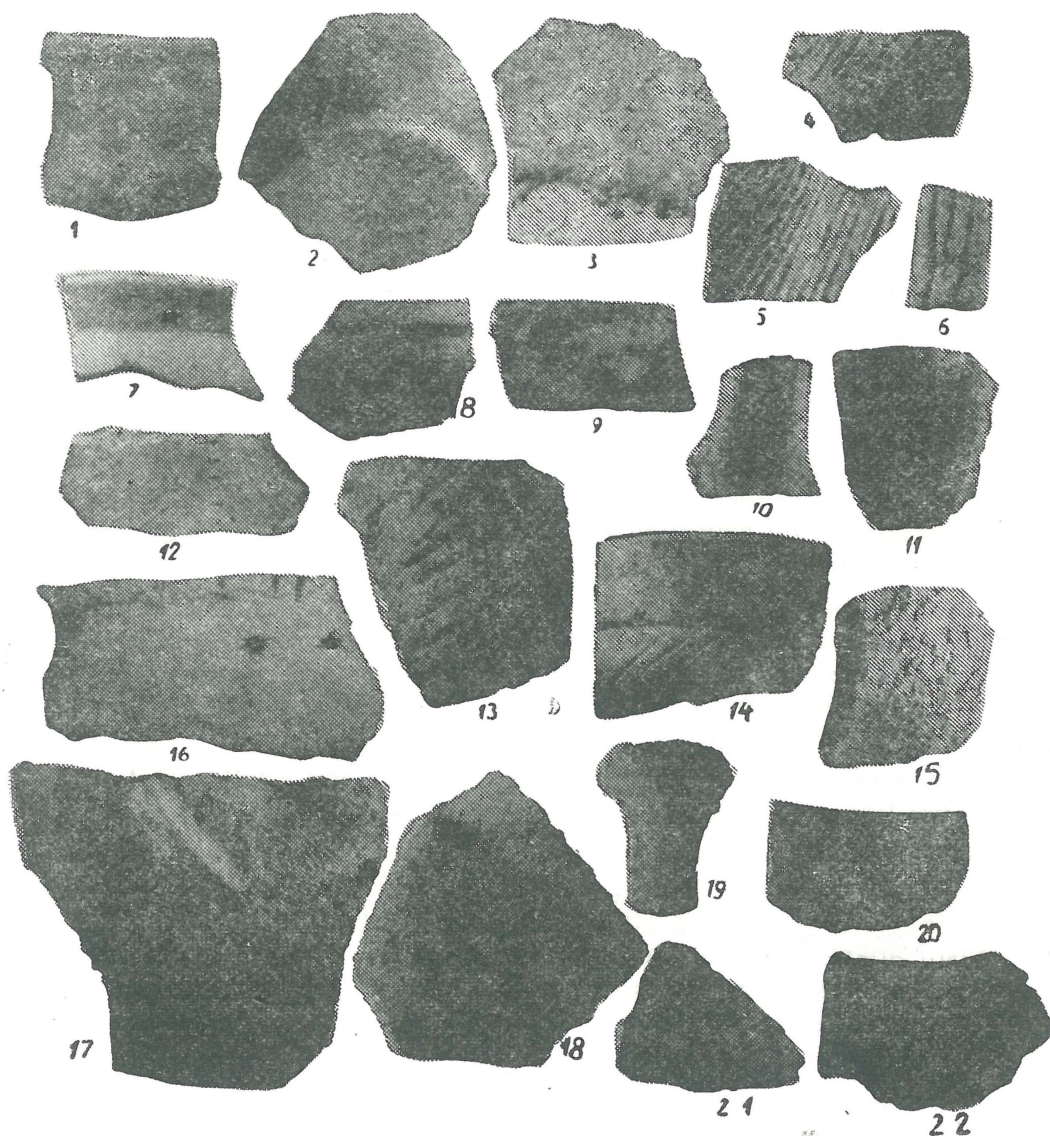

Fig. 2. Ceramică de la Șimnic

în exterior. Se constată, de asemenea, sporirea numărului torților tubulare, sau în bandă, care, în acest nivel, sînt uneori crestate pe margini (fig. 2, 15). Vasul cu gît scurt și corp bombat este destul de rar.

Decorul specific îl formează tot briul crestat în procedeele descrise. Au dispărut găurile apăsate de pe gîtul vaselor cu gîtul scurt și corp

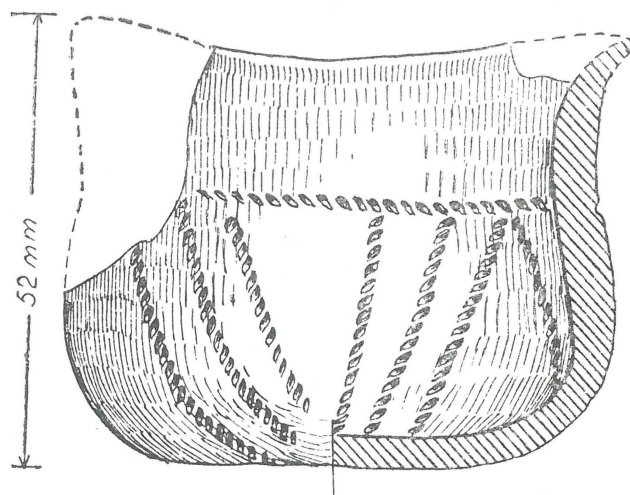

Fig. 4. Vas lucrat cu șnurul

bombat. Pe vasele mari se îmbină striurile așezate în bandă și briul aplicat așezat în semilună, dar necrestat (fig. 2, 17). Uneori, inciziile lăsate în urma scrijilirii cu scîndurica sînt foarte bine lucrate, dovedind o grijă mai mare în folosirea acestui decor (fig. 2, 18).

Ceramica bună se continuă în forme și decor. Incizia e mai frecventă și se folosește în special pe corpul vaselor foarte puțin bombate (fig. 2, 12, 14). Și ele se așează în fascicole. Într-un singur caz am întîlnit o toartă-buton, lată, trasă din buză și apoi decorată cu caneluri superficiale verticale (fig. 2, 20).

Plastica este slab reprezentată; s-au găsit doi idoli, unul antropomorf și unul zoomorf. În săpăturile din 1967, s-a găsit un fragment dintr-un idol antropomorf reprezentat schematic. Se păstrează gîtul destul de înalt și gros și capul, care, privit din față, este triunghiular. Cele două planuri care formează unghiul de sus al triunghiului sînt subțiate, așa încît nasul apare în continuarea gîtului. Se pare că nu au fost redată însemnele feței, așa cum reiese de pe partea păstrată întregă. Lutul din care a fost făcută figurina este asemănător aceluia din care se făceau vasele din categoria ceramicii bune.

Cea de-a doua piesă o formează partea anterioară a unui animal, probabil cornut. Capul are un bot ascuțit și două urechi foarte groase care pot fi socotite drept coarne (fig. 2, 21). Picioarele și partea din spate lipsesc. Este făcut din pastă bună și ars cărămiziu.

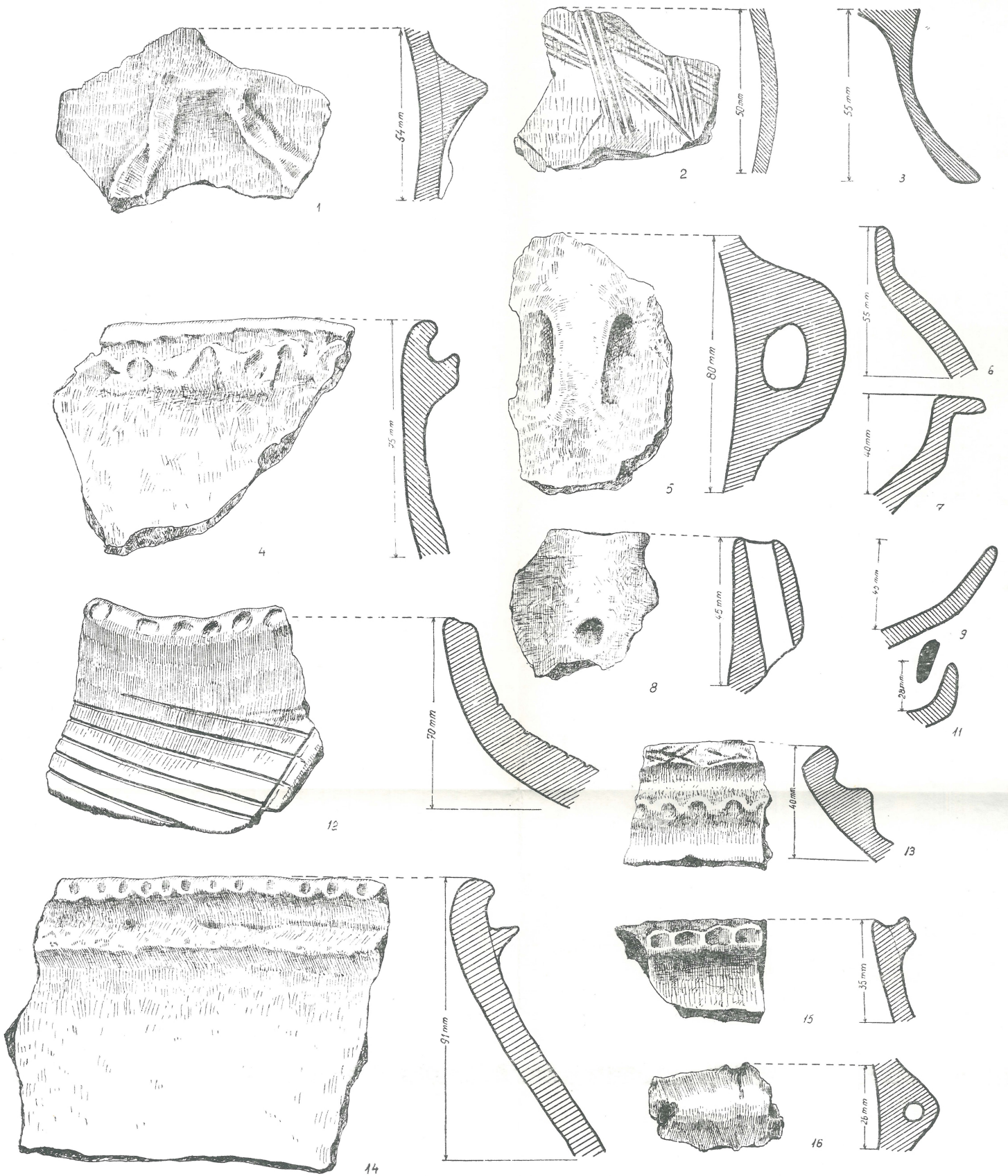

Fig. 3. Ceramică de la Șimnic

Cei doi idoli aparțin nivelului de locuire superior.

Din cele descrise mai sus rezultă că în regiunea de centru a Olteniei a existat o populație stabilă care a urmat imediat populațiilor purtătoare a culturii numite Sălcuța. Numeroasele oase de animale din acest nivel, ca și prezența calului, dar și existența rîșniței ne dovedesc că această populație era sedentară și că se ocupa cu păstoritul și cultivarea plantelor.

Aceste populații au găsit în Oltenia pe locuitorii culturii Sălcuța, în fazele sale de dezvoltare de la sfîrșitul acestei culturi. Nu au luat de la ei decît forma de castron și oarecum vasul cu gît cilindric și corp bombat care are toarta pornită de pe buză și prinsă pe pîntecul vasului.

Ei s-au așezat peste locuirea Sălcuța, formînd probabil mici colibe (deocamdată nu am găsit urme de locuințe), ca apoi să-și facă colibe mari și să se stabilizeze pe aceste locuri, practicînd alături de creșterea animalelor cultivarea cu cereale a terenurilor învecinate dinspre lunca Jiului.

Cele mai apropiate analogii se găsesc în materialele descoperite la Dobrotești, care au fost atribuite de descoperitor, inițial, perioadei de început a epocii bronzului,⁶ iar apoi perioadei de trecere de la epoca neolitică la epoca bronzului.⁷

Există și unele mici deosebiri față de complexul de la Dobrotești în felul de a prepara pasta, prin folosirea ca degresant în special a nisipului și a pietricelelor, în prezența cupelor, în numărul mic de unelte de silex, dar acestea nu deosebesc cîtuși de puțin două culturi și sînt numai aspecte regionale ale uneia și aceleiași populații.

Se pot stabili legături și cu complexul Horodiștea II — Foltești (mai puțin), ca și cu celelalte culturi învecinate, în special cu Celei. În cultura Celei există o categorie ceramică mai puțin numeroasă, care folosește ca degresant nisipul și pietricelele foarte mici. Arderea se apropie de aceea a materialelor de la Dobrotești și Șimnic. Strachina, cu variantele ei, se întîlnește ca o formă specifică culturii Celei. Folosirea brîului crestă este de asemenea întîlnită în amîndouă culturile, Celei și Cernavoda III.

Prezența aspectului Cernavoda I, pe valea Dunării, în regiunea Olteniei, poate să ne justifice unele legături pe care populațiile din centrul Olteniei, aflate încă în penultima fază a culturii Sălcuța (Sălcuța III), le-a avut cu purtătorii culturii Cernavoda I și implicit împrumuturi reciproce în formele variate ale ceramicii din această perioadă, care se vor transmite apoi prin această filieră în culturile Celei și Cernavoda III.

Existența în centrul Olteniei a unei așezări din epoca de trecere de la neolitic la bronz cu două nivele de locuire distincte, de o grosime care merită a fi luată în considerare pentru că indică o locuire durabilă, combată cu tărie afirmația făcută de Sebastian Morintz și Petre Roman în articolul citat că : „În zona centrală și nordică a Olteniei, cultura Sălcuța a continuat să existe încheindu-se cu aspectul Sălcuța IV, urmat imediat de cultura Coțofeni“.

Prezența materialului Coțofeni în pământul arat și lipsa lui din primul nivel de la Șimnic ne arată că acestea a suprapus nivelele de cultură din perioada de trecere de la neolitic la epoca bronzului din această zonă.

Regiunile de cîmpie din centrul Olteniei au făcut corp comun cultural cu regiunile învecinate din Muntenia și în această perioadă. Populațiile de la Dobrotești au pătruns adînc în Cîmpia Olteniei, rămînînd aici pentru o perioadă îndelungată, contribuind, probabil, direct la formarea culturii Coțofeni.

Se întregește astfel o arie culturală care am putea-o duce, după unele indicii încă nu prea consistente, pînă în apropiere de Vinju Mare, în sud-vestul Olteniei.

Această arie care se întinde din Dobrogea de vest, ca așezare deosebită luînd-o pe aceea de la Cernavoda, pînă în partea de vest a Olteniei, și de la Dunăre pînă în regiunea de dealuri subcarpatice, este, cu mici diferențieri regionale, cu influențe contemporane, sau cu diferențieri cronologice, încă neordonate stratigrafic, unitară, formînd o cultură de sine stătătoare cu trăsături specifice.

Așezările sînt pe marginea apelor, pe promontorii nu prea înalte; pînă acum nu s-au găsit șanțuri de apărare.

Populațiile sînt sedentare; își fac locuințe de suprafață de dimensiuni, care, în cazul de la Șimnic și Dobrotești, nu depășesc 5—6 m. În interior aveau vetre de foc deschise, fețuite de mai multe ori.

Uneltele sînt mai numeroase în Cîmpia Munteană și mai puțin numeroase în Oltenia, fapt constatat și în neoliticul tîrziu din cele două regiuni învecinate cu culturi mult îndrudite, cum sînt Gumelnița și Sălcuța. De remarcat microlitismul lor pe toată aria de răspîndire.

În ceramică se folosește ca degresant în special nisipul și mici pietricele, iar rareori scoica. Arderea vaselor este diferită de la exteriorul la interiorul vasului: brun, brun-cenușiu, cenușiu, sau cărămiziu, atunci cînd vasul a fost ars secundar.

Ca forme predomină vasele sac, vasele cu corpul puțin bombat, vasele cu gîtul scurt și corp bombat, pe care deseori sînt aplicate torți tubulare sau în bandă. Decorul specific este brîul aplicat imediat sub buză și crestat, asociat cu crestarea buzei. Nu s-au întîlnit mai multe șiruri de brîuri crestate ca în cultura Celei decît în partea de est a ariei acestei culturi. În ornamentarea vaselor se folosește și brîul alveolar, canelura în interiorul străchinilor, scrijelirea cu scîndura în exteriorul vaselor cu corp bombat. Ornamentarea cu șnurul e foarte rară. Am constatat că idolii sînt slab reprezentați.

Sînt populații sedentare care se ocupă cu creșterea animalelor și cultivarea plantelor.

Această cultură a fost numită Cernavoda, după prima așezare descoperită la Cernavoda în punctele C și D.⁸ După descoperirea altor puncte cu materiale asemănătoare, cultura Cernavoda III nu mai forma faza a 3-a a unei singure culturi Cernavoda, ci o cultură de sine stătătoare cu caracteristicile ei, deosebindu-se de celelalte două nivele culturale Cernavoda I și Cernavoda II, care, la rîndul lor, s-au dovedit a fi și ele

culturi de sine stătătoare. În plus ordinea stratigrafică înserează cultura Cernavoda III înaintea culturii Cernavoda I și parțial contemporană ca cultura Cernavoda II. Pentru a evita eventuale neînțelegeri, propunem ca întreg complexul descris mai sus să poarte numele de cultura Dobrotești.

Fazele sale de dezvoltare internă vor fi stabilite prin săpăturile viitoare în așezarea de la Dobrotești, cât și în alte așezări care au nivele de cultură specifice. S-ar evita astfel, mai ales în literatura de specialitate, greșeli cronologice, fiind socotite sau faze ale aceleiași culturi, așa cum s-a crezut inițial, sau în cel mai bun caz, culturi diferite, dar fiind socotită cultura Cernavoda III ultima dintre ele ceea ce nu ar corespunde din punct de vedere stratigrafic și cronologic.

Denumirea de cultura Dobrotești socotim că ar evita aceste neajunsuri.

KIVONAT

A Șimnic-i településnek több művelődési szintje van ; dák, Coțofeni műveltség, átmeneti kor az új kőkorból a bronzkorba — ez utóbbit a szerző Dobrotești műveltségnek nevezi — és a Starcevo-Körös műveltség.

A felső szinteket a szántással tönkretették.

A dolgozat az új kőkorból a bronzkorba való átmeneti korról foglalkozik. Két szintet lehetett megkülönböztetni. A kultúrszint felső részét a szántással összetörték. Az alsó rétegben kevés lakóház maradványai, valamint szilex és csont került elő, a kerámia a legszámosabb.

A felső rétegben ugyanaz a kerámia fejlettebb alakot mutat. Jellegzetes diszítés a benyomott szalagdísz, ami a peremet is díszíti. Ebben a szintben „in situ” két tűzhely is előkerült.

A szerző az előkerült anyag alapján a Șimnic-i települést a Cernavoda III kulturkörbe sorolja s javasolja a Dobrotești-i műveltség elnevezést. A Cernavoda III műveltség részben egykorú a Cernavoda II műveltséggel, ez egy külön műveltség és nem a második fázisa az eredetileg egységesnek vélt Cernavoda-i műveltségnek.

NOTE

1. Materialul a fost adus la muzeu de inginer R. Cosoroabă, la insistențele căruia s-a trecut în plan această săpătură. Mulțumim și pe această cale tov. inginer R. Cosoroabă ca și personalului de la Stațiunea experimentală agricolă Șimnic-Craiova, care ne-au ajutat în timpul campaniilor de săpături.
2. P. ROMAN, *Un nou aspect cultural de la începutul epocii bronzului* (complexul de la Dobrotești). În S.C.I.V., 3/1966, fig. 2, 2.

3. P. ROMAN, Op. cit., fig. 1, 1—3.
4. P. ROMAN, Op. cit., fig. 1, 13.
5. P. ROMAN, Op. cit., fig. 1, 24.
6. P. Roman, Op. cit., p. 445 și urm.
7. SEBASTIAN MORINTZ și PETRE ROMAN, **Asupra perioadei de trecere de la eneolitic la epoca bronzului la Dunărea de Jos**, în S.C.I.V., 4/1968, pag. 554 și urm.
8. În Istoria României vol. I, pag. 77, D. Berciu, care a întocmit acest capitol, consideră că s-a găsit la Cernavoda o singură cultură și o denumește Cernavoda. Din săpăturile ulterioare s-a constatat că, la Cernavoda, sînt trei culturi diferite aparținînd epocii de trecere de la neolitic la bronz. Vezi P. Roman „Despre unele aspecte ale perioadei de trecere de la epoca neolitică la epoca bronzului în regiunile extracarpatine ale R.P.R.”, Revista Muzeelor, anul I, 1964, nr. 4, p. 314 și următoarele.